TASVIRIY SAN’AT VA CHIZMACHILIK DARSLARIDA MILLIY-MADANIY MEROS NAMUNALARI ORQALI TALABALARDA MILLIY IFTIXOR TUYG‘USINI SHAKLLANTIRISH

Karimjonova Durdona Jaloliddin qizi
Guliston davlat pedagogika instituti
Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi
ta’lim yo‘nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta’lim muassasalarida tasviriy san’at va chizmachilik darslarida milliy-madaniy meros namunalaridan foydalanishning pedagogik va metodik imkoniyatlari yoritib berilgan. O‘quv jarayoniga milliy me’moriy yodgorliklarning konstruktiv chizmalari va an’anaviy naqsh kompozitsiyalarini integratsiyalash orqali talabalarning kasbiy-grafik kompetensiyalarini oshirish hamda ularda milliy iftixor va vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish masalalari ilmiy va amaliy jihatdan asoslangan.

Kalit so‘zlar: tasviriy san’at, muhandislik grafikasi, milliy-madaniy meros, me’moriy obidalar, amaliy-bezak san’ati, naqsh kompozitsiyasi, milliy iftixor, integratsiyalashgan ta’lim.

Zamonaviy globallashuv va shiddat bilan rivojlanayotgan axborot xurujlari davrida yosh avlodning ma’naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirish, ularda milliy o‘zlikni anglash va o‘z xalqining boy tarixiy-madaniy merosiga nisbatan xurmat hamda iftixor tuyg‘usini singdirish ta’lim tizimining eng muhim va ustuvor vazifalaridan biriga aylandi. [Abdullayev N. U: 12-15]. Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak mutaxassislarni tarbiyalash nafaqat kasbiy ko‘nikmalarni berish, balki ularning dunyoqarashini milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida boyitishni ham taqozo etadi.

O‘zbekiston xalqining ko‘p asrlik tarixi davomida yaratilgan me’moriy obidalar, naqqoshlik va yog‘och o‘ymakorligi, kulolchilik hamda zargarlik san’ati namunalari nafaqat milliy madaniyatimiz durdonalari, balki jahon sivilizatsiyasining nodir obidalaridir [Bulatov S. S: 6-9]. Ushbu boy va takrorlanmas merosni ta’lim-tarbiya jarayoniga, xususan, tasviriy san’at va chizmachilik fanlari mazmuniga samarali integratsiya qilish orqali talaba-yoshlarda nafaqat estetik va fazoviy fikrilashni, balki chuqur milliy iftixor va vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantirish mumkin [Yusupova Sh. A: 24-28].

Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi vositasida talabalarning ijodiy hamda grafik tayyorgarligini oshirish, milliy amaliy-bezak san’atining o‘quv jarayonidagi o‘rni masalalari ko‘plab pedagog-olimlar va metodistlar tomonidan tadqiq etilgan

[Nazarov E. M: 14-18; Oripov B. N: 22-25; Tolipov K. M: 30-33]. Biroq, zamonaviy oliy ta’lim sharoitida tasviriy va muhandislik-grafik topshiriqlarni bevosita milliy me’morchilik hamda bezak elementlari misol uchun, oygul, paxtagul, bodom guli, shobarg, yakkaband, qo‘shband kabi naqsh kompozitsiyalari va tarixiy obyektlarning konstruktiv chizmalari bilan uzviy bog‘lagan holda talabalarda milliy iftixor tuyg‘usini bosqichma-bosqich shakllantirish metodikasi hamon izchil yondashuv hamda metodik takomillashtirishni talab etadi [Bulatov S. S: 15-18; Rahmatullayev A. X: 42-45].

An’anaviy chizmachilik va tasviriy san’at darslarida ko‘pincha faqat texnik qoidalar, geometrik shakllar va standart modellarga urg‘u berilib, obyektlarning milliy-tarixiy ildizlari hamda ma’naviy-estetik qiymati e’tibordan chetda qolmoqda [Murodov Sh. K., Hakimov A. A: 12-15; Saydaliyev S. S: 33-36]. Vaholanki, Registon anjomlari, Minarai Kalon, Sitorai Mohi-Xossa yoki Afrosiyob kabi tarixiy-me’moriy obidalarning poydevor chizmalari, kompozitsion va shakliy tahlili asosida mashg‘ulotlarni tashkil etish talabalarning ham texnik-grafik savodxonligini, ham milliy g‘ururini yuksaltirishga xizmat qiladi [Пугаченкова Г. А: 18-22; Rahmatullayev A. X: 50-54].

Tasviriy san’at va chizmachilik darslarida milliy-madaniy meros namunalaridan foydalanishning samarali va innovatsion metodikasini ishlab chiqish hamda ushbu vositalar orqali talabalarda milliy iftixor tuyg‘usini shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlarini asoslab berishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi darslarida milliy-madaniy meros unsurlaridan foydalanishning nazariy-pedagogik asoslarini tahlil qilish;
2. Tarixiy me’moriy obidalar, an’anaviy naqsh kompozitsiyalari va amaliy-bezak san’ati uslublarini dars topshiriqlariga samarali integratsiyalash usullarini aniqlash;
3. Talabalarda milliy iftixor tuyg‘usini va amaliy-grafik mahoratni bir vaqtda rivojlantirishga qaratilgan metodik va amaliy mashg‘ulotlar tizimini ishlab chiqish;
4. Ishlab chiqilgan metodikaning ta’lim samaradorligini amaliy-pedagogik tajriba-sinov ishlari orqali asoslash va ilmiy tavsiyalar shakllantirish.

Tasviriy va grafik fanlarni milliy-madaniy meros manbalari bilan fanlararo va qadriyatli integratsiyalash tamoyillarining ilmiy va metodik jihatdan boyitilganligida namoyon bo‘ladi [Tolipov K. M: 18-22]. Amaliy ahamiyati esa ishlab chiqilgan metodik ishlanmalar, amaliy grafik va badiiy topshiriqlar majmuasidan oliy ta’lim

muassasalarining “Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi”, “Muhandislik va kompyuter grafikasi” hamda “Amaliy san’at” yo‘nalishlari o‘quv jarayonida keng foydalanish imkoniyatining mavjudligi bilan belgilanadi [Murodov Sh. K., Hakimov A. A: 20-24; Yusupova Sh. A: 45-48].

Globallashuv va shiddatli axborot xurujlari avj olgan hozirgi davrda yosh avlod ma’naviyatini yuksaltirish hamda ularda milliy o‘zlikni anglash va o‘z xalqining boy tarixiga nisbatan xurmat tuyg‘usini singdirish ta’lim tizimining ustuvor vazifasiga aylandi. Oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak mutaxassislarni tayyorlashda kasbiy mahoratni oshirish bilan birga, ularning dunyoqarashini milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida boyitish muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston xalqining ko‘p asrlik tarixi davomida yaratilgan me’moriy obidalar hamda amaliy-bezak san’ati namunalari nafaqat milliy madaniyatimiz, balki umummadaniy merosning ajralmas qismidir [Bulatov S. S: 10-12; Пугаченкова Г. А: 5-8]. Ushbu nodir manbalarni tasviriy san’at va muhandislik grafikasi fanlari mazmuniga integratsiyalash talaba-yoshlarda estetik fikrlash bilan bir qatorda chuqur vatanparvarlik va milliy gurur hissini shakllantirishga xizmat qiladi [Oripov B. N: 10-11].

Mashg‘ulotlar mobaynida an’anaviy grafik va chizmachilik topshiriqlari milliy-madaniy meros elementlari bilan boyitildi. Registon, Minarai Kalon va Sitorai Mohi-Xossa kabi tarixiy-me’moriy obidalarning konstruktiv va poydevor chizmalari hamda oygul, paxtagul, yakkaband kabi an’anaviy naqsh kompozitsiyalarining geometrik va badiiy tahliliga alohida e’tibor qaratildi [Пугаченкова Г. А: 7-8]. Dars jarayoniga kiritilgan ushbu yangicha yondashuv talabalarning bilim, amaliy-grafik va qadriyatli-motivatsion ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada oshirdi [Nazarov E. M: 10-11].

Chizmachilik fanida faqat standart obyektlarni o‘rganish bilan cheklanmasdan, milliy me’morchilik va naqqoshlik san’ati qonuniyatlarini tahlil qilish ta’lim samaradorligini keskin yuksaltiradi [Murodov Sh. K., Hakimov A. A: 8]. Tarixiy obidalar va milliylik aks etgan kompozitsiyalarni chizish jarayonida talabalar bir vaqtning o‘zida geometrik-konstruktiv qoidalarni chuqur o‘zlashtiradilar hamda ajdodlarimizning yuksak muhandislik va badiiy tafakkurini anglab yetadilar [Пугаченкова Г. А: 9-11]. Bu jarayon talabalarda nafaqat professional va kasbiy mahoratni rivojlantiradi, balki o‘tmish merosimizga nisbatan daxldorlik va chuqur milliy iftixor tuyg‘usini shakllantirishda eng samarali pedagogik vosita bo‘lib xizmat qiladi [Abdullayev N. U:10-13].

Tasviriy san’at va chizmachilik darslarida milliy-madaniy meros namunalaridan tizimli foydalanish bo‘lajak mutaxassislarni tayyorlashda yuqori pedagogik samaradorlikka ega [Nazarov E. M: 10-11]. An’anaviy grafik va

chizmachilik mashg‘ulotlarini boy o‘tmishimizga mansub me’moriy yodgorliklar va amaliy-bezak san’ati elementlari bilan integratsiyalash o‘quv jarayonining mazmuni hamda sifatini tubdan yaxshilashga xizmat qiladi [Bulatov S. S: 7-11].

Tarixiy obidalarning konstruktiv yechimlari va milliy naqsh kompozitsiyalarining geometrik-mantiqiy tuzilishini o‘rganish talabalarning fazoviy tasavvuri, mantiqiy fikrlash va amaliy-grafik mahoratini rivojlantirish bilan birga, ularda teran ma’naviy-estetik qarashlarni tarkib topdiradi [Пугаченкова Г. А: 6-9]. Talabalarning milliy me’morchilik va naqqoshlik san’ati uslublari ustida amaliy va ijodiy ishlashlari ajdodlarimiz yaratgan nodir obidalarga nisbatan daxldorlik, hurmat va mas’uliyat hissini kuchaytiradi [Abdullayev N. U: 5-6].

Xulosa o‘rnida ta’kidlash lozimki, milliy-madaniy meros unsurlarini oliy ta’limning tasviriy va grafik fanlari dasturlariga doimiy hamda metodik jihatdan asoslangan holda kiritib borish talabalarda kasbiy kompetensiyalar bilan bir qatorda yuksak milliy iftixor va vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishning eng ustuvor va samarali omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdullayev N. U. Tasviriy san’at tarixi. 2 jildlik. O‘quv qo‘llanma. T: “O‘zbekiston”, 2015.
2. Bulatov S. S. O‘zbek xalq amaliy san’ati. T: “O‘qituvchi”, 2010.
3. Murodov Sh. K., Hakimov A. A. Muhandislik va kompyuter grafikasi. O‘quv qo‘llanma.T: “Fan va texnologiya”, 2018.
4. Nazarov E. M. Chizmachilik va grafik tasvirlash metodikasi. T: “Yangi asr avlodi”, 2019.
5. Oripov B. N. Tasviriy san’atni o‘qitish uslubiyoti.T: “Iqtisod-Moliya”, 2016.
6. Пугаченкова Г. А. Зодчество Сентралънож Азии. XB век. T: Издателъство литературй и искусства им. Гафура Гуляма, 1998.
7. Rahmatullayev A. X. Me’moriy va grafik kompozitsiya asoslari. Toshkent: “Sano-standart”, 2017.
8. Saydaliyev S. S. Muhandislik grafikasida tasvirlash usullari va loyihalash. T: “O‘qituvchi”, 2020.
9. Tolipov K. M. Rangtasvir va kompozitsiya metodikasi.T: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati”, 2012.
10. Yusupova Sh. A. Tasviriy san’at to‘garaklarining uslubiy asoslari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. Guliston: “Guliston universiteti”, 2023.